

Наталія ЛЕМЕШЕВА,

методист предметів мистецької освітньої галузі лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ОСНОВИ ЯКІСНОГО ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО»

*Мистецтво в школі не для того,
щоб зробити всіх художниками.
Воно для того, щоб навчити бачити,
відчувати, мислити.*

Герберт Рід

Якщо у життя дитини входить мистецтво, – зростає її розум, а душа наповнюється щирими почуттями. Тож не дарма навчання дітей мистецтву позиціонується у Новій українській школі як основна складова освітнього процесу. А головним завданням мистецької освітньої галузі стало формування цілісного світогляду дітей через емоції, творчість, відкриття та осмислення світу.

З допомогою мистецтва учень і учениця вчать бачити красу й сенси навколо себе, відчувати емоційний вплив мистецьких творів, аналізувати художні образи й культурні контексти, креативно мислити, втілювати власні задуми, самовиражатися через різноманітні мистецькі практики. Тому **викладання предметів мистецької освітньої галузі повинно бути якісним**, а запорукою цього є професійна гнучкість, креативність сучасного педагога та готовність до постійного оновлення та освоєння нових форм роботи, цифрових інструментів і технологій. Важливою є й партнерська взаємодія з учнями, побудована на повазі, довірі та підтримці творчих ініціатив. Саме такий вчитель зможе виховати культурно свідомих, естетично чутливих, критично мислячих і творчо активних особистостей — тих, хто сприймає мистецтво не лише як навчальний предмет, а як простір для особистісного розвитку, пізнання світу, себе та національної ідентичності. Шляхи створення такого педагогічного середовища — у наших методичних порадах щодо **роботи вчителя мистецтва в Новій українській школі у 2025/2026 навчальному році**. Назвемо ключові напрямки:

1. Глибоке розуміння та усвідомлене застосування нормативної бази.

Успішна робота вчителя мистецтва в Україні у новому навчальному році нерозривно пов'язана з освоєнням та свідомим застосуванням чинної нормативної бази. Ці документи визначають зміст освіти, педагогічну діяльність, навчальне навантаження та підходи до оцінювання учнів.

Основні державні документи, що регулюють зміст мистецької освіти такі:

Закони України: «Про освіту» (2017). Визначає основні засади державної політики у сфері освіти. «Про повну загальну середню освіту» (2020). Регулює здобуття повної загальної середньої освіти.

Концептуальні засади: Концепція «Нова українська школа» (НУШ). Фундаментальний документ, що визначає ключові компетентності, підходи та принципи навчання.

Освітні стандарти:

1. Державний стандарт початкової освіти (2018). Регламентує вимоги до результатів навчання учнів 1-4 класів.

2. Державний стандарт базової середньої освіти (2020). Визначає вимоги до результатів навчання учнів 5-9 класів, з мистецької освітньої галузі для учнів 5-8 клас. У рамках підготовки та апробації, окремі заклади освіти (пілотні школи) можуть реалізовувати оновлені програми й підходи для 9 класу.

3. Державний стандарт базової середньої освіти (2011). Визначає вимоги до результатів навчання учнів 9-го класу;

4. Державний стандарт повної загальної середньої освіти (постанова КМУ № 1392 від 23.11.2011). Чинний для старшої школи до введення нового стандарту профільної середньої освіти;

5. Державний стандарт профільної середньої освіти (постанова КМУ № 851 від 25.07.2024). Набуде чинності з 1 вересня 2027 року, але важливо бути ознайомленим з його положеннями для стратегічного планування.

Чинними документами, які регламентують професійну діяльність учителя є *Професійний стандарт вчителя закладу загальної середньої освіти* (наказ Мінекономіки № 2736-20 від 23.12.2020, визначає загальні та професійні компетентності педагогічних працівників); *Положення про академічну доброчесність* (встановлює норми етичної поведінки у навчанні та науковій діяльності); *Санітарні норми і правила щодо умов навчання у закладах загальної середньої освіти* (від 25 вересня 2020 року № 2205, важливо для організації безпечного та комфортного освітнього простору); *Інструкції з ведення класного журналу та іншої шкільної документації*.

2. Активне впровадження провідних підходів НУШ.

Компетентнісний підхід у навчанні мистецтву орієнтований не лише на засвоєння знань, а насамперед — на формування у здобувачів освіти здатності творчо діяти, критично мислити, комунікувати, цінувати мистецтво та застосовувати здобуті знання й уміння у практичній діяльності й повсякденному житті. Розвиток ключових компетентностей учнів засобами мистецтва (спілкування державною та іноземними мовами, математична, інформаційно-цифрова, уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя). Формування предметних мистецьких компетентностей (пізнання та розуміння мистецтва, художньо-творча діяльність, художньо-комунікативна діяльність, емоційно-естетичне ставлення та ціннісні орієнтації).

Реалізація *інтегрованого підходу* під час викладання мистецтва — це потужний засіб для формування цілісного художнього світогляду учнів, розвитку міжпредметних зв'язків і актуалізації мистецтва в житті. Такий підхід дозволяє бачити єдність різних видів мистецтва та їх зв'язок із культурою, історією, мовою, соціумом.

На уроках мистецтва інтеграція проявляється у гармонійній взаємодії різних видів мистецтва, що сприяє глибшому розумінню світової та національної мистецької спадщини та формуванню цілісної картини світу в учнів. Основною метою інтеграції є заохочення учнів до пізнання мистецтва, розуміння його зв'язків з життям, а також прагнення створювати власні творчі продукти. **Рекомендуємо** активно використовувати методики інтеграції на практиці для вивчення мистецтва, що дозволяє збагачувати учнівський досвід і розвивати творчі здібності.

Проектні форми навчання та дослідницька діяльність як ключові інструменти реалізації *діяльнісного підходу* у викладанні мистецтва сприяють активному залученню учнів до навчання, стимулюють ініціативність і критичне мислення, а також створюють умови для творчої самореалізації кожного учня та кожної учениці. *До прикладу*, міні-дослідження «Українське мистецтво Черкащини: видатні постаті»; творчі проекти «Моя Україна в кольорах і символах» (5 клас), «Мистецький калейдоскоп: від жанру до настрою» (6 клас), «Сила образу: одна емоція — три види мистецтва» (7 клас), «Стилі мистецтва крізь століття» (8 клас), «Моя вулиця у стилі кубізму» (9 клас); виставкові проекти, інтерактивні презентації, шкільні флешмоби на мистецьку тематику. **Занурюйтеся** разом з дітьми у професійне мистецтво поза межами класу через екскурсії до музеїв, театрів, галерей; зустрічі з митцями, перегляди мистецьких фільмів; участь у конкурсах, фестивалях, мистецьких ініціативах, культурних акціях громади.

Щоб приділяти належну увагу розвитку української культурної ідентичності, важливо систематично звертатися до творчості українських художників, композиторів, режисерів; мистецьких символів України (трипільські мотиви, народне малярство, кобзарство); культури рідного краю як першоелемента національної ідентичності. **Рекомендуємо** долучати учнів до дослідження творчості Черкаських митців: *Данила Нарбута* — художника, сценографа, директора Черкаського музично-драматичного театру, сина знаного графіка Георгія Нарбута; *Івана Фізера* — черкаського живописця, портретиста; *Андрій Хім'як* — художника, члена НСХУ, знаного за сакральне мистецтво; *Олександра Животкова*, сучасного українського художника із глибокою національною стилістикою; *Ганни Таран*, майстрині народної вишивки; *Ольги Отнякіна-Бердник* — відомої майстрині керамічної іграшки; *Олександра Теліженко* — заслуженої художниці України, майстрині народної вишивки, поетеси, науковиці та громадської діячки з Черкас. Черкаський академічний заслужений український народний хор — приклад живої традиції вокального мистецтва регіону.

Водночас **нагадуємо**, що навчальні програми передбачають творчу свободу вчителя у доборі мистецького матеріалу, визначенні послідовності вивчення тем, а також у розробці художньо-практичних завдань відповідно до цілей і логіки уроку. Попри те, що окремі російські митці не мають прямого стосунку до агресії, нинішні обставини формують суспільний запит на переосмислення місця російського та білоруського мистецтва в освітньому процесі. У контексті воєнного часу рекомендуємо вилучити твори російських і білоруських митців із навчального

процесу. Натомість доцільно зосередитися на популяризації творів українських авторів, зокрема регіональних митців, що сприятиме національно-культурному самоусвідомленню учнів.

Мистецтво — простір, де кожен може бути собою. Тому *особистісно орієнтований підхід* в мистецькій освіті — не про «навчити як правильно», а про «допомогти знайти себе». Це шлях до формування вільної, чутливої, відкритої до світу особистості.

Саме завдяки особистісно орієнтованому підходу уроки мистецтва стають безпечним середовищем для самовираження, творчих пошуків і емоційного зростання кожної дитини. Такий підхід передбачає врахування індивідуального досвіду, інтересів, здібностей, темпів розвитку та внутрішнього світу учнів.

Шляхи реалізації особистісно орієнтованого підходу на уроках мистецтва:

- *надання свободи вибору* (Учням важливо пропонувати варіативність у темах, техніках, матеріалах. Наприклад, під час створення композиції з теми «Мій внутрішній світ» учень сам обирає, чи це буде малюнок, колаж, мініатюра, рух, музична імпровізація або відео.);

- *індивідуальні завдання та диференціація* (Завдання мають бути гнучкими, з урахуванням рівня підготовки та типу художнього мислення учня (образного, емоційного, аналітичного тощо). Наприклад, одні учні можуть аналізувати картину, інші — створювати власну, ще інші — порівнювати з сучасним мистецтвом.);

- *визнання унікальності кожної творчої роботи* (Оцінювання не повинно ґрунтуватися на шаблоні. Важливо відзначити виразність, ідею, емоційну силу роботи, а не лише технічну досконалість. Учень (учениця) має розуміти, що його (її) бачення — цінне).

- *відкритий діалог та підтримка* (Учитель виступає як наставник, який задає напрям, але не нав'язує «правильну» відповідь. Запитання на кшталт: «Що для тебе важливо показати?», «Що ти хотів (хотіла) передати цією деталлю?» — формують довіру й розвиток внутрішньої мотивації.);

- *створення емоційно-комфортного середовища* (Урок має бути атмосферним, з простором для тиші, музики, кольору, діалогу. Наприклад, почати урок з короткої арт-медитації або візуального занурення — допоможе налаштуватися на творчість.);

- *заохочення до саморефлексії* (Після виконання творчого завдання учні можуть ділитися думками: «Що я відчував під час роботи?», «Що для мене нове?», «Як я змінився (змінилася) завдяки цьому досвіду?»);

- *підтримка інтересів і талантів*. (Учитель може помітити схильність до певного виду мистецтва й дати додаткові можливості — участь у конкурсах, проектах, виставках. Це формує успішний досвід і віру в себе.).

3. Застосування сучасних методик та технологій навчання.

Використання інтерактивних методів навчання, проектної діяльності, ігрових технологій. Впровадження цифрових інструментів та платформ для навчання мистецтва (віртуальні музеї, онлайн-редактори, освітні ресурси). Застосування STEM-підходу в мистецьких проектах.

Сьогодні мистецтво — це не лише фарби та ноти. Це також онлайн-музеї та галереї, інтерактивні карти мистецьких стилів; візуалізації у VR (віртуальні екскурсії); музичні додатки для створення цифрових композицій; цифрові колажі та анімація для розвитку образного мислення.

Рекомендуємо використовувати корисні цифрові ресурси: Google Arts & Culture, **WikiArt**, **Europeana**, Classics for Kids, The Shows Must Go On!, Canva, Paint 3D, Incredibox, Soundtrap та інші.

4. Постійний професійний розвиток для фахового зростання вчителя мистецтва

Регульна участь у вебінарах, конференціях, методичних об'єднаннях; долучатися до фахових спільнот у соціальних мережах; користуватись освітніми платформами: ВШО, Prometheus, EdEra, На Урок, Освіторія.

Особливості реалізації змісту мистецької освітньої галузі початкова, базова та старша школа

У початкових класах ключовими завданнями мистецької освіти є: формування емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, розвиток естетичного сприймання світу; ознайомлення з базовими поняттями: лінія, колір, ритм, форма, звук, образ тощо — у доступній, образній формі; розвиток уяви, слухового сприймання, дрібної моторики, почуття ритму, координації рухів; підтримка природної активності дитини через гру, рух, творчу дію та емоційне проживання мистецького процесу.

У 1–4 класах мистецька освіта реалізується через *Інтегрований курс «Мистецтво»*, що поєднує музичне й образотворче мистецтво.

Викладання мистецтва у початковій школі передбачає домінування:

- наочної, ігрової, емоційно-образної подачі матеріалу, що враховує вікові особливості молодших школярів;
- інтегрованого підходу, коли одна тема може поєднувати малювання, слухання музики, рухи, ігри тощо;
- творчої імпровізації та варіативності завдань.

Найефективнішими засобами є казки, мультфільми, візуальні історії, які знайомлять дітей з мистецтвом через близькі для них образи; музичні ігри, вправи на емоції, ритмічні рухи, які сприяють активному залученню; творчі майстерні, де дитина відчуває себе творцем, а не спостерігачем.

Учитель мистецтва у початковій школі — це провідник у світ почуттів, краси та гармонії. Важливо не лише передати знання, а й створити атмосферу підтримки, вільного самовираження, гри та натхнення. Основне завдання — допомогти кожній дитині відчувати радість творчості, навчитися бачити прекрасне у звичайному та відкривати мистецтво у собі.

У 2025/2026 навчальному році здобувачі освіти 3-го класу будуть опановувати зміст мистецької освітньої галузі по одному з електронних версій підручників «Мистецтво», які пройшли у 2025 році конкурсне випробовування і рекомендовані до впровадження в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти, а саме видання таких авторів: Л.Арістова, Н.Чен; Калініченко О. В.; Кондратова Л. Г.; Лемешева Н. А.; Масол Л. М.; Гайдамака О. В.; Колотило О. М.; Рубля Т. Є., Мед І. Л., Щеглова Т. Л.; Стеценко І. Б., Остапенко Г. С.

Електронні версії підручників з мистецтва для початкової школи розміщено на сайті Українського інституту розвитку освіти (<https://uied.org.ua/>). Для реалізації педагогічних завдань вчитель може використовувати різний мистецький контент та методичний інструментарій, зокрема такий, який не охоплено змістом підручника.

На **етапі базової середньої освіти** учні переходять від первинного емоційного сприйняття мистецтва до більш усвідомленого аналізу художніх

явищ, порівняння різних видів мистецтва, вивчення стилів, жанрів, культурних контекстів.

Основні акценти — це поглиблення знань про види мистецтва, розширення уявлень про художню культуру світу та України. Розвиток аналітичного, критичного і творчого мислення. Формування мистецької компетентності: здатності інтерпретувати твори, створювати власні мистецькі продукти. Підтримка інтересу до українського мистецтва, національної культурної спадщини.

У 5-6 класах (адаптаційний цикл) та 7-8 класах (предметний цикл) навчання здійснюється за однією з чотирьох модельних навчальних програм інтегрованого курсу «Мистецтво» та міжгалузевого інтегрованого курсу «Драматургія і театр». Модельна навчальна програма міжгалузевого інтегрованого курсу «Драматургія і театр» результати навчання двох освітніх галузей — мовно-літературної та мистецької — реалізує частково. Тому цей міжгалузевий інтегрований курс може впроваджуватися у закладі освіти одночасно з інтегрованим курсом «Мистецтво», а не замість нього — для поглиблення і поширення внутрішньогалузевих і міжгалузевих зав'язків, більш детального ознайомлення учнів з одним із видів мистецтва — театрального. Саме тому у навчальному плані закладу освіти не рекомендовано заміщувати інтегрований курс «Мистецтво» міжгалузевим інтегрованим курсом «Драматургія і театр». Програми розміщено на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/>)

Наголошуємо, що згідно з оновленою Типовою освітньою програмою для 5–9 класів, затвердженою наказом МОН №1120 від 09.08.2024 року, заклади освіти мають можливість гнучко формувати навчальні плани, враховуючи мінімальну та максимальну кількість годин для кожної освітньої галузі.

Для учнів 5–7-х класів вивчення предмета «Мистецтво» доцільно передбачити в обсязі 2 годин на тиждень, що становить 70 годин на рік. Враховуючи те, що програма інтегрованого курсу представляє органічне поєднання змісту різних видів мистецтва з домінантністю музичного і образотворчого, цей курс може викладати як один, так і два вчителі (вчитель музичного мистецтва; вчитель образотворчого мистецтва). У разі викладання двома вчителями у навчальній програмі закладу освіти, виокремлюються дві складові «Мистецтво: музичне мистецтво» (1 година на тиждень), «Мистецтво: образотворче мистецтво» (1 година на тиждень).

Для учнів 8 класу стандартним навантаженням є 1 година на тиждень, що становить 35 годин на рік викладає один вчитель.

У 8-му класі курс мистецтва має предметну спрямованість. Він поглиблює знання, здобуті учнями в адаптаційному (5–6 класи) та предметному (7 клас) циклах, розширює уявлення про жанри, художню мову різних видів мистецтва, ознайомлює зі стильовими напрямками від античності до реалізму. Особлива увага приділяється усвідомленню ролі мистецтва в культурі, суспільстві та формуванні особистісної ідентичності.

Наголошуємо щодо оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти базової школи, що у додатку 20 до Державного стандарту в мистецькій освітній галузі загальні результати навчання об'єднано в 4 групи, однак галузеві критерії містять 3 групи результатів. Група результатів «Використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації» в критеріях була імплементована в три групи: 1. *Пізнання мистецтва*; 2. *Художньо-творча діяльність, мистецька комунікація*; 3. *Емоційний досвід, художньо-естетичне ставлення*. Тобто,

той чи той результат навчання (вміння), що виявляє учень/учениця в межах запропонованої діяльності на уроці, і рівень його сформованості вчитель або вчителька може оцінити за відповідними критеріями. Уміння аналізувати твори мистецтва (опис особливостей мови різних видів мистецтва, використання мистецької термінології, порівняння образів тощо) оцінюємо за критеріями Групи 1 (знаннявий). За цим же критерієм оцінюємо і можливості учнівства щодо пошуку й аналізу мистецької інформації у цифровому середовищі. Виконання практично-творчих завдань в образотворчому, музичному інших видах мистецтва (завдання в графічних, живописних пластичних художніх техніках, створення зображень під час експерименту з кольорами, лініями, формами тощо; спів, музикування, імпровізації, інсценізації, фільмування тощо) оцінюємо за критерієм ГР2 (діяльнісний). За цим же критерієм оцінюємо створення мистецьких продуктів за допомогою цифрових інструментів. Уміння визначати та описувати емоції (власні та втілені у мистецтві), висловлювати ціннісні ставлення, критичні судження, зокрема, до творів мистецтва/мистецьких образів, оцінюємо за критерієм Групи 3 (ціннісний).

До інструментів, які можуть бути застосовані для проведення діагностувальної та оцінювальної діяльності належать чеклисти, бланки оцінювання та самооцінювання, а також рубрики. Мистецька рубрика — це інструмент виставлення балів, який визначає конкретні критерії оцінювання роботи учня / учениці.

Учительству надана академічна свобода у виборі форматів проведення підсумкових видів діяльності. На сучасному етапі є великий вибір варіантів завдань, але їхнім ключовим елементом повинно бути врахування вимог щодо оцінювання груп результатів навчання відповідно до положення.

При створенні підсумкової роботи необхідно поєднати різні види діяльності учнівства в процесі її виконання. Зокрема, для перевірки рівня досягнутих результатів навчання відповідно до першої групи критеріїв оцінювання оптимальним варіантом є тестові завдання різного типу (з одним або множинним вибором, на у відповіднення, узагальнення-систематизацію тощо).

Друга група критеріїв оцінювання спрямовує на добір завдань практичного спрямування (художньо-практична діяльність із музичного, образотворчого та інших видів мистецтва). Виявлення досягнень за третьою групою критеріїв, де оцінюємо ціннісне ставлення до мистецтва та емоційну складову, найкраще можна побачити в завданнях відкритого типу, обговореннях, іноді — тестах. Визначеного шаблону бути не може, оскільки курс передбачає творчий підхід.

Мистецька освіта **на рівні старшої школи** має на меті розвиток індивідуального стилю учнів, поглиблення розуміння мистецтва як форми суспільного й особистісного самовираження.

Основні акценти - розширення світогляду через вивчення мистецтва різних епох, стилів і культур. Формування вміння висловлювати власні мистецькі судження. Підготовка до творчих професій або культурної самореалізації незалежно від майбутньої професії. Сприйняття мистецтва як ресурсу психологічної підтримки, особливо в умовах війни.

У вивчення предметів мистецької освітньої галузі в 9-х класах і 10-11 класах здійснюватиметься за такими програмами: «Мистецтво. Рівень стандарту. 10-11 класи», «Мистецтво. Профільний рівень. 10-11 класи» Програми розміщені на офіційному вебсайті МОН: <https://cutt.ly/2yPNerA>; <https://cutt.ly/7yPNtrD> реалізується через інтегрований курс «Мистецтво».

Варто зазначити, що остаточне рішення щодо розподілу навчального часу приймає педагогічна рада школи, яка затверджує освітню програму закладу. Тому в окремих випадках можливі незначні відхилення від стандартного навантаження.

Звертаємо увагу педагогічних працівників, що відповідно до чинних Державних стандартів освіти, навчальні програми з усіх предметів і курсів передбачають використання 20% резервного часу. Учитель має можливість самостійно визначати напрями його використання під час складання календарно-тематичного планування. Цей час доцільно спрямовувати на вдосконалення практичних умінь учнів, дослідження навколишнього середовища, проведення краєзнавчих розвідок, реалізацію дослідницько-пізнавальних проєктів, організацію екскурсій — зокрема за ініціативою самих дітей.

Також рекомендується наприкінці кожної чверті планувати корекційно-рефлексійний тиждень для усунення розбіжностей у навчальних досягненнях учнів і учениць, а також для підтримки їх індивідуального поступу. Проводити конкурси дитячої зображувальної творчості «Мое серце — з Україною», «Кольори нескореної країни», «Герої поруч», «Мій дім — Україна», «Світло у вікні — для захисника», «Україна у майбутньому», «Наші символи — наша сила»; мистецькі акції та ініціативи: «Арт-фронт: творчість заради перемоги», «Наша Україна — наша спадщина», «Єднаємося мистецтвом», «Тепло серце — для України», «Мистецтво єдне покоління», «Незламні через творчість», «Україна надихає» тощо.

Творчих успіхів, натхнення і миру!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> (дата звернення: 15.05.25)
2. Державний стандарт початкової освіти (МОН України). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 15.05.25).
3. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 15.05.25).
4. Державний стандарт повної загальної середньої освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення: 15.05.25).
5. Типові освітні програми (МОН України). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi> (дата звернення: 15.05.25).
6. Модельні навчальні програми. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/>
7. Навчальні програми: «Мистецтво. Рівень стандарту. 10-11 класи», «Мистецтво. Профільний рівень. 10-11 класи» URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (дата звернення: 15.05.25).
8. Електронні версії підручників URL: <https://uied.org.ua/> (дата звернення: 15.05.25).
9. Організація дистанційного навчання в школі», розміщені за посиланням. URL: <https://nus.org.ua/news/yak-nalagodyty-dystantsijne-navchannya-posibnyk-dlya-shkil-vid-go-smart-osvita-ta-mon/roku> (дата звернення: 15.05.25).